

Nieuwe inzichten over het ontstaan en evolutie in de Zwinstreek is een in 2009 herwerkte tekst over de evolutie van het landschap in de (ruime) regio.

Auteur **Willy Wintein** geeft op een heldere en schematische manier de landschapsevolutie weer. Ook de tekeningen in de tekst zijn van zijn hand.

Inhoudstafel (klik op de titels om de teksten te raadplegen)

- [Inleiding](#)
- [Belangrijkste nieuwe bronnen](#)
- [Algemene inbraak van de zee](#)
- [Ontstaan van het oudland](#)
- [Beperkte doorbraken van de zee](#)
- [Ontstaan van de middeleeuwse polders](#)
- [Lange inundaties en de polders van het nieuwland](#)
- [Samenvatting](#)

Gelieve bij gebruik van (stukken uit) deze tekst, gelieve de naam van de auteur te vermelden.

Er is al veel gedacht en geschreven over het ontstaan van het polderlandschap ten noordoosten van Brugge. Daarbij kreeg het Zwin een belangrijke rol toebedeeld.

Jaren geleden werd het onderwerp vanuit verschillende vakdisciplines meestal afzonderlijk benaderd. Vooral historisch onderzoek op basis van archiefmateriaal speelde daarin een grote rol. Dit archiefmateriaal was dikwijls schaars en gaf weinig duidelijke topgrafische en landschappelijke specificaties. Vergeten we niet dat de eerste betrouwbare kaart van de streek dateert uit de tweede helft van de 16de eeuw (Heraldische kaart van het Brugse Vrije, Pieter Pourbus, 1561-1571). Dan was er van het Zwin niet veel meer over.

Met de ontwikkeling van de meer exacte wetenschappen zoals de archeologie, de geologie en de kennis van landschapsvormende processen zijn er veel nieuwe elementen opgedoken. Bovendien werken de diverse vakdisciplines nu veel nauwer samen, ook over de grenzen heen. Dit heeft tot meer vragen maar vooral ook tot betere inzichten geleid.

Recent archeologisch en geologisch onderzoek van de bodem tot op een diepte van meer dan één meter leverde veel nieuwe gegevens op, vooral in verband met de vroegere perioden. Nieuwe geografische digitale technieken zorgden voor nieuwe ruimtelijke inzichten over de Belgisch-Nederlandse grens heen. Daardoor moest stilaan een nieuw overzicht samengesteld worden van het ontstaan en de ontwikkeling van de zogenaamde 'Zwinstreek', passend bij de nieuwe gegevens en ruimtelijke inzichten.

Willy Wintein, geograaf
31 december 2009

- Lithoprofielkaart van het Quartair, Brugge (1994) en Oostende-Knokke (2004), UGent
- Regelmatige mededelingen van Raakvlak en van Bieke Hillewaert: archeologische dienst Brugge en omstreken
- De vorming van het polderlandschap in West-Zeeuws-Vlaanderen, kaart door A.Bauwens en W.Wintein, uitg. Heemkundige Kring WZVI, 2007
- Gedetailleerde digitale hoogtekaart van het gebied ten noorden van Brugge, uitgewerkt en meegedeeld door F.Mostaert

Omstreeks 10.000 v.C. (eindfase van de Pleistocene ijstijden)

- de kust is veraf; afzetting van dekzand door de wind, toendralandschap
- oneffen oppervlak door vorming van zandruggen en landduinen
- de oude loop van de Reie naar het NO gestremd; nieuwe uitloop naar het N

Vanaf ca. 9000 v.C. (begin Holocene)

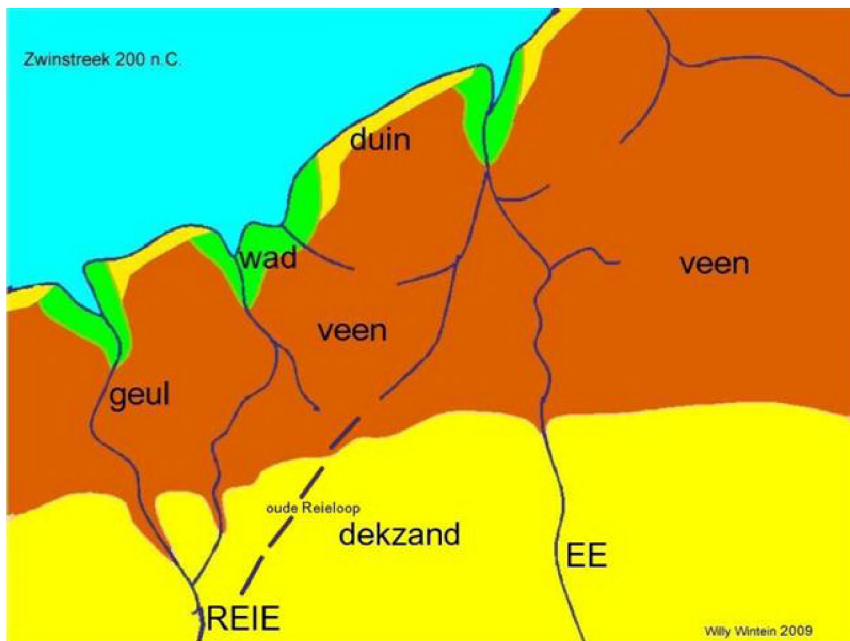
- het klimaat verwarmt
- stijging van de zeespiegel; de kust komt naderbij
- toename van de vegetatie (naaldbos, later loofbos)

Vanaf ca. 2000 v.C. (= 4000 jaar geleden)

- vernatting achter een zandige kustbarrière
- vervening (bosveen) op het Pleistoceen dekzand
- enkele zandruggen en landduinen steken boven het veen uit (donken)

Vanaf ca. 100 v.C. (= ruim 2000 jaar geleden)

- de zee breekt op verschillende plaatsen door de kustbarrière (slufter)

De Zwinstreek ca. 200 n.C.

Het veenlandschap wordt bedreigd door inbraken van de zee, vooral vanuit de toenmalige riviermonden

Daarna dringt de zee overal door in het veengebied (inbraak van de zee)

Oorzaken

- verdere (kleine) stijging van de zeespiegel
- natuurlijke afbraak van de kustbarrière door de zee
- daling van het veenoppervlak door ontwatering en afgraving
- opeenvolgende stormvloed

Gevolgen

- zeegaten worden groter, kustbarrière verdwijnt
- uitschuren getijdengeulen in de veenlaag en het dekzand
- dynamisch getijdenlandschap met slikken en schorren
- selectieve sedimentatie (klei op veen, zand in de geulen)

De Zwinstreek ca. 600 n.C.

De kust is verbrokken door grote zeegaten, met daartussen wadden en schorren in een voortdurend ve

Vanaf ca. 700 n.C.

- grote schorrengebieden opgeslibd tot boven gemiddeld hoog water
- schapenweiden en landbouwbedrijvigheid op de drooggevalen schorren
- bewoningskernen op natuurlijke hoogten, zoals donken (Dudzele, ...)

Vanaf ca. 1100 n.C.

- het meeste schorrenland ligt achter lage defensieve dijken (evendijken)
- deze bedijkte schorren vormen het oudland (= kernland)
- merk op: oudland is op natuurlijke wijze drooggevalen en pas daarna bedijkt, in het oudland zijn er geen binnendijken

De Zwinstreek ca. 1100

De schorren zijn grotendeels bedijkt als bescherming tegen mogelijke overstroming van de zee. Dit is he

Reliëfinversie in grote delen van het oudland

Oorzaken

- ontwatering van de bodem, vooral na bedijking
- verschillende grondsoorten: veen, klei, zand

Gevolgen

- inklinking van veen met 60%, klei met 30%, zand niet
- rug op de plaats van een geul (kreekrug)
- kom op de plaats van klei op veen (poelgrond)

Daarna zorgt exploitatie van veen en klei voor nog meer hollebollig oppervlak

Overstromingen op delen van de kustvlakte = landverlies

zoals in de 12de eeuw: met de uitbreiding van het Zwin vanuit de Zinkval in 1134

en in de 14de eeuw : met de vorming van de Braakman vanuit de Honte in 1375

Oorzaken

- hogere vloedstanden wegens inpolderingen
- oudland verlaagd door drainage en uitvening
- gebrekkig dijkonderhoud
- zware stormvloeden

Gevolgen

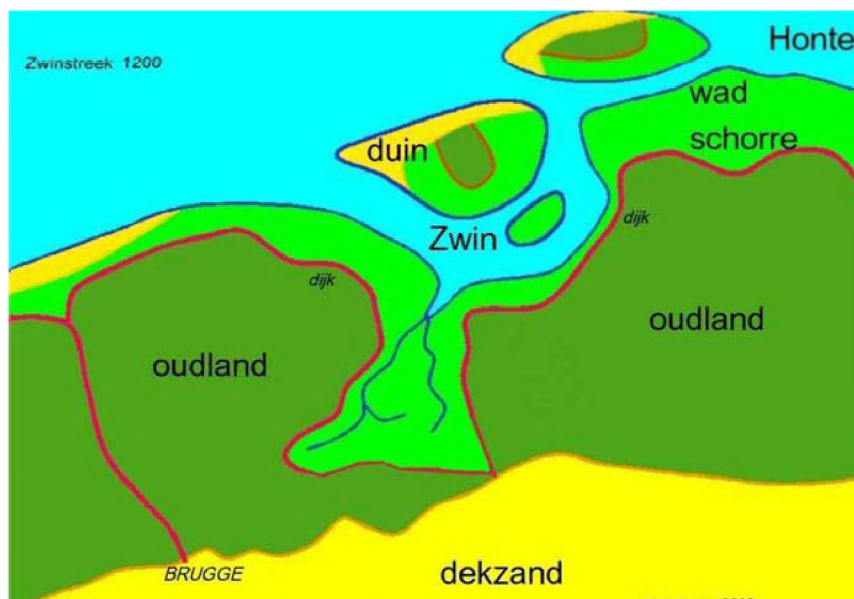
- voornamelijk verlies van delen van het oudland
- uitschuring van nieuwe geulen in oude watergangen
- de grote geulen van het Zwin en de Braakman werden bevaarbaar
- versterking van de Vlaamse zeewering in 1405 (Graaf Jansdijk)

Vanaf ca. 1150 actieve landwinning door opeenvolgende inpolderingen van buitendijkse aanwassen = landwinst buiten het oudland

- ze liggen hoger dan het oudland
- ze hebben het toponiem 'polder'
- veelal nog dijken aanwezig; soms ook kleine geulrestanten enkele polders gingen later toch weer verloren in de zee na overstromingen na iedere overstroming werd het verloren land zoveel mogelijk teruggewonnen

- dijken werden hersteld
- veelal was herpoldering met nieuwe dijken nodig

- na de overstroming van het Zwin en de Braakman werd het overstromingsgebied eerst door de aanleg van een dijkkring ingeperkt:
 - wat het Zwin betreft: de Krinkeldijk en de Branddijk ca. 1150
 - wat de Braakman betreft: de Waardijk in 1388 en de Landsdijk 1405
- van daaruit werden nieuwe dijken gebouwd om het verloren land polder na polder terug te winnen
 - in deze polders zijn nog veelal geulrestanten aanwezig dit zijn allemaal middeleeuwse polders

De Zwinstreek in 1200. Het Zwin is door nieuwe diken ingeperkt. Het Zwin is een belangrijke beva

De Zwinstreek in 1550. Het Zwin is door nieuwe diken ingeperkt. Het Zwin is een belangrijke beva

Opzettelijke onderwaterzettingen van ingepolderd land

Oorzaken

- de Tachtigjarige oorlog (1568-1648)
- strategische inundaties, onder andere rond de havenstad Sluis
- doorsteken van dijken in 1583 en 1621-1622

Gevolgen

- verdronken landschappen en dorpen (Lapscheure ...)
- eb en vloed schuren nieuwe getijdengeulen uit
- oud oppervlak bedekt met nieuwe afzettingen
- aanleg forten en linies

herdijken van geïndeerd land

planmatige herpolderingen, voornamelijk vanaf 1650

afdammen en inpolderen van resterende zeegaten

- resten van middeleeuwse overstromingen en van moedwillige inundaties
- zeegaten na 1700 geleidelijk toegeslibd

- worden stelselmatig ingepolderd
- uiteindelijke afdamming van het Zwin in 1872

dit zijn de polders van het nieuwland

- ze liggen hoger dan het resterende oudland en eerdere inpolderingen
- soms grote geulrestanten (= kreken)
- overall nog duidelijke dijken aanwezig
- restanten van de Staats-Spaanse forten en linies

De Zwinstreek ca. 1900.

Oudland: het 10de-11de eeuwse oude land is bewaard ten noorden van Brugge.

Middeleeuwse polders: vooral zichtbaar rond Cadzand en naar Breskens.

Nieuwland: geïnundeerde gebieden en overblijvende zeegaten zijn ingepolderd.

Het landschap van de Zwinstreek is het resultaat van de werking van de zee in combinatie met allerlei ingrepen door de mens.

Het begon met een algemene inbraak van de zee in een duizendjarig veenlandschap, vanaf zo'n 2000 jaar geleden.

De kustvlakte veranderde in een getijdenlandschap, dat tweemaal per etmaal door de zee werd overspoeld.

Geleidelijk werd het gebied via geulen door de zee opgevuld, zodat enige eeuwen later grote oppervlakten als schorren boven de gemiddelde vloed bleven uitsteken.

De drooggevalen schorren werden tijdens de vroege middeleeuwen door mensen in gebruik genomen.

Zo'n 1000 jaar geleden werd het meeste schorrenland met gemeenschappelijke evendijken omringd, als bescherming tegen eventuele hoge vloed (defensief)..

Het land binnen de evendijken werd later het oude land of het oudland genoemd. Een groot deel van de Zwinstreek bestaat nog steeds uit dit duizendjarig oudland.

Tijdens de middeleeuwen kennen we enkele beperkte doorbraken van de zee, waarbij toch vrij grote delen van het oudland werden overspoeld en waarbij enkele oude geulen werden uitgeschuurd tot brede bevaarbare getijdengeulen, zoals het Zwin in 1134 en de Braakman in 1375.

Telkens werd het overstroomde land door actieve inpolderingen zoveel mogelijk teruggewonnen. Ondertussen werden ook aanwassen buiten de evendijken stuk voor stuk

ingepolderd (offensief). Samen zijn dat de middeleeuwse polders.

Vooraf het oostelijk deel van de Zwinstreek had later nog veel te lijden onder langdurige onderwaterzettingen (de strategische inundaties van 1583 en 1621/22).

Vanaf 1650 werd het geïnundeerde land weer ingepolderd. Het oude landschap was verdwenen; een nieuw polderlandschap kwam in de plaats. Dit is het nieuwland.

Tenslotte werden de resterende zeegaten afgedamd, zoals het Zwin in 1872.